

Izvorni znanstveni rad
UDK 316.644:314.3(497.5)
316.356.2:[316.644:314.3](497.5)
Prilježeno 10/2000.

STAVOVI HRVATSKIH GRAĐANA PREMA DJECI

Gordan ČRPIĆ, Zagreb – Karlo KORAČEVIĆ, Varaždin

Sažetak

Autori prikazuju one rezultate iz European Value Study koji se odnose na stavove hrvatskih građana prema djeci. Rezultati govore da u dobnim skupinama ispod 58 godina (u obzir su uzeti građani od 18 do 65 godina) raste broj onih koji imaju više djece, ali još brže raste broj onih bez djece. Raste također broj onih koji ne žive u stabilnoj vezi, a imaju djecu, tj. sve više djece ne živi u kućanstvu s oba roditelja. Broj žena s djecom koje ne žive u stabilnoj vezi je više nego dvostruko veći od muškaraca pa je sve više samohranih majki. Više djece imaju religiozniji, niže obrazovani te s prebivalištem u manjim mjestima. Vrednota »imati djecu« je kod ispitanika rangirana na relativno visoko 5. mjesto između 16 ponuđenih vrednota važnih za uspješan brak. Velika većina smatra da su djeci potrebna oba roditelja za sretno odrastanje te da čovjek treba imati djecu kako bi njegov život imao smisla. U pitanju važnosti djece za životno zadovoljstvo (fulfilment) žene postoji velika polarizacija mišljenja, a među onima koji tvrde da djeca za ženu nisu važan čimbenik sreće prevladavaju mlađi ispitanici. U zaključku autori konstatiraju da u Hrvatskoj postoji veliki raskorak između prethodnim istraživanjima potvrđene pozitivne klime za rađanje djece i ovim istraživanjem potvrđene stvarnosti koju obilježava pad nataliteta i fertiliteta. Potrebna su daljnja istraživanja da se identificiraju i analiziraju čimbenici odgovorni za taj raskorak i tako dobiju podaci nužni za koncipiranje jedne djelotvornije strategije demografske obnove.

Ključne riječi: djeca, želja za djecom, broj djece, važnost djece.

I. UVOD

Različita demografska istraživanja ukazuju na neka značajna kretanja: pad nataliteta, fertiliteta, depopulaciju, povećanja opće i specifične stope mortaliteta¹.

¹ Usp. Usp. A. AKRAP, J. GELO, M. GRIZELJ, »Broj prisutnog stanovništva Republike Hrvatske i županija po dobi i spolu od popisa stanovništva 1991. do 1998. godine«, u: *Društvena istraživanja* 8 (1999.), br. 5–6 (43–44), str. 679–723; Usp. A. WERTHEIMER-BALETIĆ, »Danas Hrvatska ima više djevojaka«, u: *Vjesnik* 19. VI. 2000.; Usp. V. PULJIZ, »Demografski procesi i struktura obitelji (europska iskustva)«, u: *Revija za socijalnu politiku* 2 (1995.), br. 2, str. 123–130.

Kakav je odnos naših građana prema djeci? Koliko djece žele imati, a koliko ih imaju? Kako utječe život u bračnoj odnosno izvanbračnoj zajednici na rađanje djece? Koliko su djeca važna za uspjeh braka? Koliko je važno da imaju oba roditelja? Što građani misle o mogućnosti da žene imaju djecu bez stabilne veze s muškarcem? Treba li žena imati djecu da bi se osjećala ispunjena u životu? Mogu li djeca davati smisao životu njihovih roditelja?

Upravo na ova pitanja pokušat ćemo skicirati određene odgovore na temelju rezultata istraživanja EVS – 1999. Ali, ti odgovori nikako ne mogu biti jednostavni i jednoznačni, jer svaki takav odgovor odveo bi nas na pogrešne zaključke, u svojevrstu površnost i bahatu umišljenost da možemo što ne možemo: dokraja objasniti sve fenomene vezane uz prihvaćanje, planiranje, rađanje, odgoj i brigu za djecu. No, to nikako ne znači da o promatranom fenomenu ne možemo ništa reći, samo želimo naglasiti da taj odgovor, budući da je fenomen složen, ne može biti drukčiji nego: složen, složen u obimu pitanja i stvarnosti koje utječu na pojedine promatrane vidike.

Također valja upozoriti čitatelje da ćemo se u svojem radu koncentrirati poglavito na iznošenje empirijskih rezultata provedenih istraživanja.

II. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

1. Željeni i ostvareni broj djece

Uvijek postoji razlika između željenog i ostvarenog broja djece. U prošlosti je željeni broj djece bio ograničen prokreativnim sposobnostima bračnog para, jer djeca su bila poželjna, značila su bogatstvo i dobrobit za obitelj. Od 19. st. naovamo, mijenja se položaj djece u obitelji. Djeca prestaju biti sredstvo za ostvarenje dobrobiti obitelji, za akumuliranje kapitala i postaju sve više središte ulaganja obiteljskog kapitala, s malom vjerojatnošću »vraćanja investiranog«².

U istraživanju koje je provedeno u okviru istraživačkih projekata Katoličkog bogoslovnog fakulteta, pod vodstvom prof. ddr. Marijana Valkovića³, autori istraživanja postavili su pitanje upravo o *željenom broju djece*. Istraživanje na koje se poglavito pozivamo u ovome radu pitalo je o broju djece koje su roditelji dosada imali. To nam omogućuje da uspoređujemo koliko naši građani žele djece i, koliko su ih imali, te da tražimo razloge moguće disproporcije ovih dvaju rezultata.

² Usp. M. ČUDINA - OBRADOVIĆ, J. OBRADOVIĆ, »Želja za djecom i apsistencija od djece: odrednice, korelati i mogućnosti društvene intervencije«, u: *Revija za socijalnu politiku*, 6 (1999.), br. 3–4, str. 241–258.

³ Veći dio rezultata objavljen je u: *BS* 68 (1998.), br. 4.

Tablica 1: Željeni i ostvareni broj djece

broj djece	željeni	M	ostvareni	M
0	1,5	2,70	36,4	1,27
1	2,9		15,6	
2	41,6		35,5	
3	36,8		9,7	
4	11,7		2,9	
5 i više	4,2		-	

U izvještaju o prethodnom istraživanju autori navode kako je »sudeći po željama« za očekivati, na osnovu rezultata, da će u budućnosti u Hrvatskoj prevladavati obitelji s dvoje i troje djece⁴, no kao što vidimo iz prezentirane tablice, broj rođene djece, opet računajući po osobi, znatno je manji. Željeni broj djece po ispitaniku je 2,70, a ostvareni 1,28 – praktično dvostruko manji.

1.1. Broj djece i neki sociodemografski pokazatelji

Podatke s obzirom na *ostvareni* broj djece analizirali smo uzimajući u obzir neke sociodemografske varijable (dob, život u stabilnoj vezi, spol, obrazovanje, dohodak, te veličinu mjesta) i neke aspekte religioznosti (važnost Boga, učestalost molitve i odlazak na misu).

Tablica 2: Broj djece s obzirom na dob

broj djece	dob (%)				
	59 – 65 godina	49 – 58 godina	39 – 48 godina	29 – 38 godina	ispod 28 godina
0	8,5	6,1	11,2	29,7	85,6
1	26,4	19,0	16,0	18,0	7,0
2	45,7	58,5	54,4	36,5	6,0
3	16,3	15,0	13,6	9,9	1,3
4 i više	3,1	1,4	4,9	5,9	-
prosječno	1,8	1,86	1,87	1,45	0,23

Broj djece, kao što vidimo, ovisi o dobi i drastično ga smanjuje skupina 18–28 godina. Iz tablice su također vidljiva dva trenda. S jedne strane raste broj onih koji imaju više djece, a s druge strane raste, i to mnogo brže, broj onih koji

⁴ Usp. J. BALOBAN, G. ČRPIĆ, »Relevantne vrednote za uspješan brak i željeni broj djece u Hrvatskoj«, *Bogoslovska smotra* 68 (1998.) br. 4, str. 364.

nemaju djece. Razlozi neimanja djece su različiti; odgoda braka, nestupanje u brak, odgoda vremena rađanja djece u braku, itd.⁵

1.2. Broj djece s obzirom na spol i život u »stabilnoj vezi«

Danas sve više raste broj onih koji žive zajedno bez crkvenog i državnog braka, ali i broj onih koji ne žive u »stabilnoj vezi«⁶, ali imaju djecu. Zanimalo nas je koliko takvih ima kod nas i kako varira njihov broj s obzirom na spol.

Tablica 3: Broj djece s obzirom na spol i život u stabilnoj vezi

broj djece	žene		muškarci	
	ne žive u stabilnoj vezi	žive u stabilnoj vezi	ne žive u stabilnoj vezi	žive u stabilnoj vezi
0	66,1	17,4	8,6	19,3
1	11,6	17,9	5,3	19,6
2	16,4	47,7	5,3	45,3
3	4,8	13,0	1,5	12,2
4 i više	1,1	4,1	0	3,7

Ovdje je, prema očekivanju dobiveno da žene koje nisu u stabilnim vezama imaju više djece nego muškarci koji također nisu u stabilnim vezama. To je tzv. fenomen »samohranih majki«. Žene dakle imaju više djece nego muškarci, vjerojatno upravo iz tog razloga što ih mogu imati, fiziološki, a sada i sve više socijalno, u smislu smanjenja socijalne kontrole i povećanja autonomije žene u društvu⁷. Sve je češći slučaj tzv. samohranih majki, a na Zapadu i korištenja »bana-ka spermija« u svrhu rađanja bez biološkog oca⁸, iako to ima svojih moralnih i etičkih implikacija o kojima se raspravlja i izvan crkvenih krugova.

⁵ Opširnije o tome vidi u: K. KORAČEVIĆ, »Čimbenici koji utječu na brojnost djece u obitelji«, u: P. ARAČIĆ, *Obitelj u Hrvatskoj – stanje i perspektive*, Đakovo, 1995., str. 41–50.

⁶ Pod *stabilnom vezom* misli se na stabilnu vezu s partnerom, bez obzira jesu li partneri u braku ili ne.

⁷ Zanimljivo je napomenuti kako u prošlom istraživanju, iz 1997. godine, nije dobivena statistički značajna razlika s obzirom na *željeni* broj djece između muškaraca i žena, a u stvarnosti razlika je značajna.

⁸ O toj će se temi, odnosu spolova, raspravljati na drugom mjestu. Mi ćemo je akcentirati samo pod vidom odnosa spolova s obzirom na djecu.

1.3. Broj djece i religioznost

Budući da je u mnogim istraživanjima utvrđeno da religioznost pozitivno utječe na željeni i rođeni broj djece, analizirali smo ovo pitanje uzimajući spomenute pokazatelje religioznosti.

Tablica 4: Broj djece i religioznost

	važnost Boga	učestalost molitve	odlazak na misu
broj djece	0,137	0,093	0,120

Iz korelacijske analize vidljivo je da više djece imaju oni kojima je Bog važniji u životu, koji češće mole i odlaze na mise⁹.

2.1. Važnost djece za uspjeh braka

Nakon što smo vidjeli koliko djece imaju naši građani, s obzirom na neke odabrane kategorije, te koliko ih žele imati, želimo iznijeti na vidjelo koliko, i koje kategorije ljudi smatraju da su djeca potrebna za uspješan brak. Današnji brak više nije tako nedodirljiv kao što je to nekada bio, nema više tako jednoznačan smisao, i baš zbog toga je važno znati koje mjesto zauzimaju djeca u vrednotama koje današnji čovjek smatra važnima za uspješnu realizaciju bračnog života.

Tablica 5: Važnost djece za uspješan brak

važno za uspješan brak	nevažna	važna	veoma važna
djeca	4,1	33,3	61,6

Iz priložene tablice vidimo da se djeca percipiraju još uvijek kao jedan od čimbenika stabilnosti suvremenog braka. Uzimajući u obzir i ostale vrednote važne za uspješan brak, djeca kao vrednota važna za uspješnu realizaciju braka nalaze se na 5. mjestu od ukupno 16 ponuđenih vrednota, dakle prilično visoko rangirana¹⁰.

⁹ Korelacije su računane na razini značajnosti $p < 0.01$. Na toj razini spol nije značajno koreliran s brojem djece, no s varijablom »spol« raden je i t-test, gdje je dobivena statistički značajna razlika, naznačena u prethodnom smislu, na razini $p < 0.05$. Dobivena je i negativna korelacija s obzirom na obrazovanje i veličinu naselja, dakle niže obrazovani i ispitanici iz manjih naselja imaju više djece.

¹⁰ Više o problematici braka i vrednota relevantnih za uspjeh braka u Hrvatskoj usp. J. BALOBAN, G. ČRPIĆ, »Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj« u ovom broju BS.

2.1.1. Važnost djece za uspješan brak i religioznost

Već smo spomenuli da religiozniji ljudi češće imaju djecu, to pokazuje i naše istraživanje. Nas je zanimalo smatraju li isti da su djeca ujedno stabilizirajući čimbenik u braku?

Tablica 6: Važnost djece i religioznost

	važnost Boga	učestalost molitve	odlazak na misu
važnost djece za uspješan brak	0,186	0,157	0,138

Na razini značajnosti $p < 0.01$ kao značajno povezani s varijablom važnost djece u braku, dobiveni su samo religijski indikatori. Religiozniji ljudi smatraju nešto više da su djeca važna za uspješan brak¹¹.

2.1.2. Potreba za oba roditelja

U upitniku koji smo koristili u istraživanju jedno od pitanja glasilo je:

»Ako netko tvrdi da dijete treba i oca i majku da bi sretno odrastalo, biste li se složili ili ne?« Podaci pokazuju sljedeće:

Tablica 7: Potreba za oba roditelja

1. ne bih se složio	15,2
2. složio bih se	81,9
ne znam	2,6
nema odgovora	0,4

Očito velika većina naših građana smatra da su djeci potrebna oba roditelja za normalan razvoj.

2.1.2.1. Potreba za oba roditelja i neki sociodemografski pokazatelji

Gledajući moguću povezanost slaganja ili neslaganja s razmišljanjem da su djetetu potrebna oba roditelja, s nekim sociodemografskim pokazateljima dobivamo sljedeće rezultate:

¹¹ Na razini značajnosti $p < 0.05$ dobivene su slabe, ali značajne korelacije s obzirom na spol, dob, obrazovanje i veličinu mjesta.

Tablica 8: Potreba za oba roditelja i sociodemografski pokazatelji

	spol	dob	obrazovanje	dohodak	veličina naselja
djeci potrebna oba roditelja	-	-0,121	-0,136	-	-0,170

To razmišljanje češće podržavaju stariji, manje obrazovani, te oni koji žive u manjim mjestima, dok alternativno, mlađi, obrazovaniji i iz većih gradova manje podržavaju ovakvo razmišljanje.

Budući da nam je dob u ovom slučaju veoma značajna varijabla, s obzirom na dob jasnije ćemo naznačiti dobivene rezultate:

Tablica 9: Potreba za oba roditelja s obzirom na dob

Djeca trebaju imati oca i majku da bi sretno odrastala.	dob (%)				
	preko 59 godina	od 49 do 58 godina	od 39 do 48 godina	od 29 do 38 godina	ispod 28 godina
ne slaže se	11,9	11,1	13,0	14,0	22,5
slaže se	88,1	88,9	87,0	86,0	77,5

$$(\chi^2 = 15,35; df= 4; p< .01)$$

Primjetan je značajan pad slaganja, odnosno porast neslaganja s tvrdnjom prema kojoj djeca trebaju oba roditelja kako bi sretno odrastala kod osoba mlađih od 28 godina. Zanimalo nas je ostaje li taj pad značajan ukoliko uzmemo u obzir pohađanje vjerskih obreda i dob?

2.1.2.2. Potreba za oba roditelja i religioznost

S obzirom na religioznost, utvrdili smo, uz pomoć korelacijske analize povezanost ove varijable s varijablom *učestalost odlaženja na misu*. Budući da nam je važno vidjeti kako vjernici s obzirom na dob reagiraju na ovo pitanje, analizirali smo ga pod ta dva vida.

Tablica 10: Djeci potrebna oba roditelja s obzirom na dob i pohađanje vjerskih obreda

			dob				
			preko 59 godina	od 49 do 58 godina	od 39 do 48 godina	od 29 do 38 godina	ispod 28 godina
Djeca trebaju imati oca i majku da bi sretno odrastala.							
odlazak na misu	nikad	ne slaže se	15,4	19,0	9,5	20,8	29,7
		slaže se	84,6	81,0	90,5	79,2	70,3
	ponekad	ne slaže se	19,0	10,7	19,4	18,8	23,3
		slaže se	81,0	89,3	80,6	81,3	76,7
	mjesečno	ne slaže se	16,0	5,9	0,0	8,5	19,3
		slaže se	84,0	94,1	100,0	91,5	80,7
	tjedno i češće	ne slaže se	2,2	10,0	13,0	10,0	20,5
		slaže se	97,8	90,0	87,0	90,0	79,5

I ovdje imamo primjetan pad razmišljanja, s obzirom na dob, prema kojemu djeci trebaju oba roditelja, a da bi sretno odrastala. Taj je trend prisutan i kod vjernika, samo što je nešto usporeniji.

Što ispitanici misle o obitelji s jednim roditeljem iskazali su u odgovorima na pitanje o mogućnosti žene da ima djecu kao samohrana majka.

Tablica 11: Stav o samohranim majkama

Ako žena želi imati dijete kao samohrana majka i ne želi stabilnu vezu s muškarcem, odobravate li joj to ili ne?

	%
1. odobravam	65,9
2. ne odobravam	16,2
3. ovisi	17,0
ne znam	0,8
nema odgovora	0,1

Ovaj je rezultat u svojevrsnoj koliziji s prethodno iznijetim i vjerojatno će izazvati još dosta razmišljanja i rasprava. Pitanje je za sebe što znači tako visok postotak odobravanja jednoroditeljske obitelji, odnosno obitelji koju čine samohrana majka i djeca? Koji su uzroci tome? U to nećemo ulaziti ovom prilikom. Za naš je rad važno naznačiti paradoksalnost razmišljanja naših građana koje nam naznačuje da postoje bitne razlike između načelnih opredjeljenja za »dobro djeteta« ili s obzirom na željeni broj djece i konkretnog ostvarenja tih želja koje često puta bivaju ograničene nekim drugim stvarnostima u životu koje u određenim trenucima dobivaju prioritet pred deklariranim načelima. To naravno ne

umanjuje vrijednost načela i načelnih odluka ali ih stavlja u neki realni kontekst. Željati i proklamirati ne znači i ostvariti, ali znači stvarati određenu klimu koja može biti pozitivna, kao u našem slučaju s obzirom na željeni broj djece i ulogu roditelja u njihovu životu, ili negativna u nekim drugim slučajevima.

3.1. Stav o djeci s obzirom na smisao života i ispunjenost žene

Danas se pitanje smisla života ne postavlja tako radikalno i otvoreno. To i nije ključno pitanje koje obuzima ljude. Kao značajnije vrijednosti navode se sreća, zadovoljstvo, sloboda... Ipak, pitanje smisla nije iščezlo iz života ljudi, a i njihova sreća i ukupno zadovoljstvo ovise o tome koliko smisla uspiju dati i vidjeti u akcijama koje poduzimaju.

Nas je zanimalo, posebice imajući u vidu prethodno iznesene rezultate, smatraju li naši građani da čovjek treba imati djecu kako bi njegov život imao smisla?

Tablica 12: Djeca i smisao života

	potpuno se slažem	slažem se	niti se slažem, niti ne	ne slažem se	uopće se ne slažem	ne znam	nema odgovora	ukupno
Čovjek treba imati djecu da bi život imao smisla.	32,8	38,3	15,0	10,9	2,0	0,8	0,3	100,0

Preko 70% naših građana smatra kako su djeca čovjeku potrebna za ostvarenje smisla njegova života. Alternativno, tek 2%, odnosno 10,9% njih se s tim razmišljanjem djelomično ili potpuno ne slažu. To podjednako smatraju muškarci i žene, što znači da djeca još uvijek figuriraju kao bitna sastavnica čovjekova života danas u Hrvatskoj.

3.2. Životno zadovoljstvo žene i djeca

Ovo pitanje također spada poglavito u poglavlje odnosa među spolovima, no ovdje nas zanima pod kutom pozitivne klime za moguću optimalnu realizaciju ženina fertiliteta, jer rađati djecu mogu samo žene u fertilnoj dobi, a budući da pada fertilitet i pomiče se granica stupanja u brak te rađanja prvog djeteta, važno nam je znati koliko se vrednota rađanja djeteta cijeni u hrvatskom društvu danas, i u kojim kategorijama.

Pitanje u upitniku koje ćemo sljedeće analizirati glasilo je:

»Mislite li da žena treba imati djecu da bi se osjećala ispunjenom ili to nije uvjet?«

Tablica 13: Potreba žene za djecom

	%
1. treba imati djecu	52,7
2. nije neophodno	42,4
ne znam	4,3
nema odgovora	0,6

Desetak posto više naših građana smatra kako žena treba imati djecu da bi se osjećala ispunjenom. No taj nam podatak sam za sebe ne govori mnogo, dok ne znamo koje su to kategorije ljudi koji ovo razmišljanje više ili manje podržavaju.

3.2.1. Potreba za djecom i sociodemografske varijable

Dobili smo da postoje značajne razlike u promišljanju ovih stvarnosti s obzirom na *dob, obrazovanje, te veličinu naselja*¹².

Tablica 14: Djeca potrebna ženi s obzirom na dob

Žena treba imati djecu da bi se osjećala ispunjenom.	dob				
	preko 59 godina	od 49 do 58 godina	od 39 do 48 godina	od 29 do 38 godina	ispod 28 godina
nije neophodno	26,8	38,5	40,1	45,4	58,2
treba imati djecu	73,2	61,5	59,9	54,6	41,8

$$(\chi^2 = 40,1; df= 4; p< .01)$$

Vidimo da postoji trend porasta razmišljanja koja idu za tim da nije potrebno da žena ima djecu kako bi se osjećala ispunjenom, što je posebno uočljivo kod mlađih ispitanika, a može biti i u vezi s padom nupcijaliteta.

¹² Više o pitanju odnosa među spolovima, pozicije i uloge žene u suvremenom hrvatskom društvu vidi u: G. ČRPIĆ, Ž. BIŠCAN, »Muško i žensko između uloge i osobe« u ovom broju BS.

Tablica 15: Djeca potrebna ženi s obzirom na obrazovanje

Žena treba imati djecu da bi se osjećala ispunjenom.	stupanj obrazovanja				
	osnovna škola	KV-VKV	srednja	viša	fakultet _ doktorat
nije neophodno	32,1	39,5	49,1	41,1	48,7
treba imati djecu	67,9	60,5	50,9	58,9	51,3

$$(\chi^2 = 15,11; df= 4; p< .01)$$

S obzirom na obrazovanje trend nije potpuno linearan; postoji određeno veće slaganje s tezom da su ženi potrebna djeca da bi se osjećala ispunjenom kod građana s višom stručnom spremom, koji pokazuju, u smislu odnosa među spolovima, veći stupanj tradicionalnosti po tom pitanju, no budući da većinu, posebice mlađe populacije, čine oni sa postignutim srednjoškolskim obrazovanjem, za očekivati je veći pomak u smjeru mentaliteta koji ženama za ispunjenje njihova života ne pretpostavlja rađanje djece.

Tablica 16: Djeca potrebna ženi s obzirom na veličinu naselja

Žena treba imati djecu da bi se osjećala ispunjenom.	veličina mjesta					
	do 2000	2 – 5 000	5 – 20 000	20 – 100 000	100 – 500 000	više od 500 000
nije neophodno	35,5	43,5	52,4	44,4	53,9	59,2
treba imati djecu	66,5	56,5	47,6	55,6	46,1	40,8

$$(\chi^2 = 35,5; df= 5; p< .01)$$

U manjim naseljima ispitanici češće smatraju da žena treba imati djecu kako bi se osjećala ispunjenom, dok u većim naseljima i velikim gradovima, rjeđe. U Zagrebu omjer slaganja i neslaganja sa stavom da su ženi potrebna djeca, a da bi njen život bio ispunjen biva ekvivalentan onome u naseljima s do 2000 stanovnika, samo u obrnutom smislu, većina stanovnika Zagreba smatra da ženi nisu potrebna djeca da bi bila ispunjena.

Budući da je Zagreb centar, ne samo u administrativnom, već i u širem kulturnom i duhovnom smislu, u kojemu se određuje stil života na periferiji, a osim toga tu je koncentrirano i najviše ljudi, pa i žena u fertilnoj dobi, za očekivati je u budućnosti da će se ovo tradicionalno razmišljanje sve manje podržavati.

3.2.2. Potreba za djecom i religioznost

Tablica 17: Djeca potrebna ženi i odlazak na misu

Žena treba imati djecu da bi se osjećala ispunjenom.	učestalost odlaženja na mise			
	nikada	ponekad	mjesečno	tjedno i češće
nije neophodno	64,7	48,3	43,3	33,7
treba imati djecu	35,3	51,7	56,7	66,3

$$(\chi^2 = 35,47; df= 3; p< .01)$$

Evidentan je pozitivan trend između učestalosti odlazaka na mise i razmišljanja prema kojemu su ženi djeca potrebna za ispunjenje njenoga života, što znači da je da je za očekivati od praktičnih vjernika, vjernica, nešto češće stvaranje pozitivne klime za rađanje djece, no sama ta želja za rađanjem neće biti dostatna. To je posebno aktualno kod praktičnih vjernika i vjernica, jer vjeroničko »ispunjenje« žene kao majke podrazumijeva biti majka i imati djecu u braku, a iskustvo nam pokazuje da su upravo crkvene zajednice mladih često stjecišta ne baš više tako mladih momaka i djevojaka, koji ne sklapaju brak iz raznih razloga, a velika je vjerojatnost da će se takve djevojke teže odlučiti da imaju dijete kao samohrane majke, jer bi to bilo u sukobu s njihovom kršćanskom savjesti. To je svakako jedna od tema kojoj bi bilo vrijedno posvetiti zasebno istraživanje.

Tablica 18: Djeca potrebna ženi s obzirom na dob i pohađanje vjerskih obreda

		Žena treba imati djecu da bi se osjećala ispunjenom.	dob				
			preko 59 godina	od 49 do 58 godina	od 39 do 48 godina	od 29 do 38 godina	ispod 28 godina
pohađanje vjerskih obreda	nikad	nije neophodno	53,8	71,4	63,6	58,3	69,4
		treba imati djecu	46,2	28,6	36,4	41,7	30,6
	ponekad	nije neophodno	23,8	35,7	44,9	51,2	64,8
		treba imati djecu	76,2	64,3	55,1	48,8	35,2
	mjesečno	nije neophodno	25,0	29,4	37,1	43,5	59,8
		treba imati djecu	75,0	70,6	62,9	56,5	41,1
	tjedno i češće	nije neophodno	22,7	3,6	29,0	36,1	44,2
		treba imati djecu	77,3	69,4	71,0	63,9	55,8

Provedemo li analizu uzimajući u obzir dob i odlazak na misu, dobivamo već prethodno naznačeni trend kod mlađih generacija, tj. stav da žene trebaju imati djecu kako bi se osjećale ispunjenima gubi na značenju. Kod vjernika dođu nešto sporije, no u svijetu u kojemu je sve izraženiji utjecaj individualizacije, zamjetañ i ovdje u Hrvatskoj, za očekivati je da će taj stav sve više gubiti na značenju i u populaciji samih vjernika.

III. ZAKLJUČAK

Hrvatska se nalazi u veoma nezavidnoj demografskoj situaciji. Kako nas izvještavaju demografi, stanje je takvo da opravdava »pesimističke prognoze«¹³. U našem radu otkrivamo da građani Republike Hrvatske žele imati djecu, pa i više djece od »potrebnog« broja za prostu reprodukciju. Međutim naši rezultati također pokazuju da je broj živorođene djece, usprkos »dobrim željama« ipak znatno ispod potrebnog te je za očekivati daljnje smanjenje ukupnog broja stanovništva Hrvatske, posebice nakon što *baby – boom* generacije, rođene nakon

¹³ A. AKRAP, J. GELO, M. GRIZELJ, »Broj prisutnog stanovništva Republike Hrvatske i županija po dobi i spolu od popisa stanovništva 1991. do 1998. godine«, u: *Društvena istraživanja* 8 (1999.), br. 5–6 (43–44), str. 679–723, ovdje 707.

2. svjetskog rata, uđu u staračku dob odnosno kad se poveća mortalitet. Uz ovakvo slabljenje vitalnog kontingenta stanovništva¹⁴ za očekivati je daljnji pad nataliteta i fertiliteta. Zbog stabilne stope divorciteteta veoma je upitan i trend nupcijaliteta, jer se odgađa vrijeme stupanja u brak i rađanja prvog djeteta, što uz medicinske ima i druge psihološke implikacije koje negativno utječu na porast broja djece u obiteljima¹⁵.

U Hrvatskoj, prema prikazanim rezultatima, postoji pozitivna klima za rađanjem djece, posebno kod religioznijih ljudi. Djecu se promatra kao bitan čimbenik stabilnosti braka i ostvarenja smisla života općenito te napose ispunjenja i životnog zadovoljstva žene koja je biološki u prvom redu izravno pozvana biti roditeljicom i ujedno je prva potpora djetetu.

Usprkos tim pozitivnim željama i velikoj ulozi koju naši građani dodjeljuju djeci u njihovu životu, stvarnost u kojoj živimo upućuje da uz spomenute i mnogi drugi čimbenici igraju bitnu ulogu u odlučivanju za rađanje. Želja za djecom jedan je od njih kojega ne treba zanemariti, ali i druge treba ozbiljno uzeti u obzir u narednim analizama kojima treba biti zadaća da pomognu našim, posebice mlađim, građanima da ostvare svoje želje, jer o tome ovisi i njihova budućnost. Narod koji stari, gubi svoju vitalnost i sposobnost da se brine za same svoje članove, a posebice to treba imati u vidu u eri globalizacije koja nosi mnoge dobrobiti za civilizaciju, ali i mnoge izazove i nedoumice, pa i negativnosti, za pojedince i narode.

Ubuduće bi trebalo poduzeti određena istraživanja kako bi se utvrdili razlozi pada nupcijaliteta, a u katoličkim zajednicama trebalo bi utvrditi na koji način utječu propovjedi, posebno moralne kateheze i homilije na formiranje određenog mentaliteta, jer očito je da u našim crkvenim zajednicama ima upravo mnogo neoženjenih i neudanih djevojaka i mladića, koji se iz nekih razloga ne odlučuju za brak. Upravo ta skupina ljudi pokazuje nedostatnost želje za djecom kao pokazatelja mogućeg stvarnog kretanja broja djece u populaciji. Na promišljanje ovih rezultata pozvani su prije svega moralni i pastoralni teolozi te katehetičari. Pred sociolozima stoji obiman posao daljnjih empirijskih istraživanja na ciljanim populacijama, kako bi se iznijelo na vidjelo što se zapravo događa u njima i koje se težnje daju nazrijeti.

Na tom tragu bila je i predstavljena analiza dobivenih rezultata. Oni su nam dali neke odgovore, ali i otvorili i ukazali na mnoga pitanja i probleme koje još treba istraživati.

¹⁴ Usp. A. WERTHEIMER-BALETIĆ, »Specifičnosti demografskog razvitka u Hrvatskoj i njegove socio-ekonomske implikacije«, u: *Revija za socijalnu politiku* 3 (1996.), br. 3–4, str. 251–258, ovdje 253–254.

¹⁵ M. ČUDINA - OBRADOVIĆ, J. OBRADOVIĆ, isto, str. 250.

*Summary**ATTITUDES OF CROATIAN CITIZENS TOWARDS HAVING CHILDREN**Gordan ČRPIĆ, Zagreb – Karlo KORAČEVIĆ, Varaždin*

The authors present those results from the European Value Study which refer to the attitudes of Croatian citizens towards having children. They say that in the age groups under 58 the number of those having more children has increased (the sample was from 18 – 65 years of age), while the number of those not having children has seen an even greater increase. The number of people who have children but do not live in a stable relationship is also increasing, resulting in more and more children living in single-parent families. The number of women not living in a stable relationship is more than 200% higher than that of men, so there are more and more single mothers. Religious people with low education living in small towns have more children. »Having children« is ranked 5th by the interviewees, which is relatively high among the 16 values offered as being important for a successful marriage. The vast majority think that children need both parents to grow up happily, and that people need to have children in order to have a meaningful life. With regard to the importance of children to a woman's fulfilment, there is an extreme polarisation of opinions in which younger interviewees believe children are not an important factor for a woman's fulfilment. The authors state that there is a large gap between the positive attitude towards having children confirmed by the preceding survey in Croatia, and the reality of the drop in birth-rate and fertility confirmed by this survey. Further research is needed in order to identify and analyse the factors causing the gap, by means of which data necessary to design a more efficient strategy of demographic revival could be obtained.

Key words: children, desire for children, number of children, importance of children.